

Стасюк В. В., доктор психологічних наук, професор, професор кафедри морально-психологічного забезпечення військ НУОУ імені Івана Черняхівського (м. Київ).

Олійник Л. В., кандидат педагогічних наук, СНС, старший науковий співробітник НМЦ організації освітньої діяльності НУОУ імені Івана Черняхівського (м. Київ).

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ВІЙСЬКОВО-СОЦІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ: ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Аналізується проблема організації психолого-педагогічної підготовки майбутніх магістрів військово-соціального управління, формування професійних умінь майбутніх магістрів військово-соціального управління вищих військових навчальних закладів у контексті сучасних вимог до військового фахівця.

Ключові слова: психолого-педагогічна підготовка, магістри військово-соціального управління, педагогічна система, вищі військові навчальні заклади.

Анализируется проблема организации психолого-педагогической подготовки будущих магистров военно-социального управления, формирования профессиональных подготовки будущих магистров военно-социального управления в высших военных учебных заведениях в контексте современных требований к военному специалисту.

Ключевые слова: психолого-педагогическая подготовка, магистры военно-социального управления, педагогическая система, высшие военные учебные заведения.

Сучасний стан Збройних Сил України та реалії ХХІ століття констатують: поряд з традиційними загрозами, пов'язаними з локальними війнами та збройними конфліктами, серйозну небезпеку для людства становить тероризм в усіх його проявах, що вимагає якісно нових підходів до організації навчально-виховного процесу, налагодження і впровадження навчально-виховних методичних систем, які могли б забезпечувати всебічний розвиток особистості та її успішну самореалізацію в соціальному та військово-професійному середовищі.

Відповідно, Концепція розвитку військової освіти в Україні спрямовує військових педагогів на підготовку магістрів військово-соціального управління, що характеризуються творчим мисленням, здатних самостійно приймати рішення у процесі військово-професійної діяльності та за екстремальних умов сучасного бою.

Система військової освіти має переважно закритий характер, а військово-освітні заклади виконують функцію інструменту, що дозволяє регулювати поведінку особового складу в процесі вирішення освітніх завдань у навчальній й військово-службовій діяльності, накладаючи певні обмеження на поведінку слухачів, регламентуючи службові відносини на принципах централізації і єдиноначальності,

що передбачають однозначну субординацію всіх військовослужбовців. У вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ) існують суворо фіксовані ролеві відносини і формальний статус учасників педагогічного процесу, що додає системі необхідну стійкість.

Важливим у зазначеному процесу постає гуманітаризація освітнього простору ВВНЗ. Для формування у військового фахівця гуманітарного підходу до професійної діяльності система військової освіти особливо потребує реалізації процесу гуманізації, оскільки сьогодні потрібні гуманітарно-освічені і виховані офіцери, здатні бачити в підлеглому самотужню людину, визнавати цінність особистості, її гідність, володіти психолого-педагогічною культурою спілкування

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми психолого-педагогічної підготовки фахівців свідчить, що вони присвячені питанням: психолого-педагогічної підготовки учителів О.А. Абдуліна [1], О.М. Пехота [5], Л.О. Хомич [8], психолого-педагогічної підготовки фахівців у непедагогічних університетах В.А. Козаков, Д.І. Дзвінчук [3], психологічної підготовки військовослужбовців О.П. Макаревич [4].

Аналіз основних видів діяльності військових фахівців – майбутніх магістрів військово-соціального управління свідчить,

що його діяльність є різнобічною і має безпосередню психолого-педагогічну спрямованість, відтак – потребує від нього, з одного боку, військово-професійної і психолого-педагогічної компетентності, а з іншого – глибокого самопізнання.

Власне об'єктивне самопізнання є першим рішучим кроком офіцера як педагога та психолога до вершин психолого-педагогічної майстерності. Але через недостатню психолого-педагогічну підготовку майбутні магістри військово-соціального управління, як правило, недосить чітко уявляють собі сильні та слабкі сторони своєї психолого-педагогічної підготовки, не знають і не використовують потенційні можливості саморозвитку особистості.

Відповідно, завданням нашої статті є аналіз актуальної проблеми організації психолого-педагогічної підготовки майбутніх магістрів військово-соціального управління та розвиток у них професійних умінь у контексті сучасних вимог до військового фахівця.

Вдосконалення психолого-педагогічної підготовки майбутніх магістрів військово-соціального управління є метою і засобом соціально-економічного та духовного прогресу суспільства. Проблема професійної підготовки майбутнього магістра військово-соціального управління, формування його як соціально-активної особистості слід розглядати перш за все як психолого-педагогічну підготовку.

Визначення поняття “*професійна підготовка*” ґрунтується на визначенні сутності поняття “*підготовка*”.

Аналіз першоджерел дозволив нам знайти різні підходи до визначення поняття “*підготовка*”.

У законі України “Про Вищу освіту” зазначено, що професійна підготовка – здобуття кваліфікації за відповідним напрямом підготовки або спеціальністю.

Основними складовими професійної підготовки є:

- психолого-педагогічна підготовка;
- взаємозв'язок теоретичної підготовки та педагогічної практики;
- професійна освіта;
- методична підготовка;
- самоосвіта та самовиховання;
- професійно корисні види діяльності.

Деякі учені поняття “*підготовка*” ототожнюють з готовністю до професійної діяльності (Н. Костіна), інші дослідники вважають, що підготовка включає формування готовності майбутніх вчителів до професійної діяльності (Л. Григоренко, Т. Гущина, Г. Троцько) [5].

Необхідно зазначити, що В. Сухомлинський вбачав результат підготовки до учительської професії “людинознавства” в “знаннях, уміннях доведених до ступеня майстерності, піднесених до рівня мистецтва” [6, с. 450].

О. Пехота зазначає, що “специфіка підготовки вчителя з позицій теоретичних моделей його індивідуальності полягає в тому, що акцент переноситься із зовнішньої організації діяльності у сфері підготовки спеціаліста на її “внутрішню картину”. У центрі такого підходу є майбутній учитель як суб'єкт підготовки, як суб'єкт індивідуального професійного розвитку, а сама підготовка здійснюється з позицій розвивального навчання, з позицій формування його особистісно-професійної “Я - концепції” [5, с. 11].

О. Абдуліна характеризує професійно-педагогічну підготовку вчителя як процес навчання студентів у системі навчальних занять з педагогічних дисциплін і результат, який характеризується повним рівнем розвитку особистості вчителя, сформованістю загально-педагогічних знань, умінь і навичок; багатобічна система, яка об'єднує відносно самостійні системи підготовки: суспільну, соціально-наукову, психолого-педагогічну, загальнокультурну [1], але це визначення не називає інтегруючого елементу системи підготовки, із цього погляду найповнішим є визначення професійно-педагогічної підготовки, яке дає Г. Троцько: “Це система, яка характеризується взаємозв'язком та взаємодією структурних та функціональних компонентів, сукупність яких визначає особливість, своєрідність, що забезпечує формування особистості студента відповідно до поставленої мети – вийти на якісно новий рівень готовності студентів до професійної діяльності” [2].

Таким чином, “підготовка” – це цілеспрямований процес формування, удосконалення знань, умінь, навичок, професійних якостей особистості, що необхідні для виконання діяльності, який здійснюється в ході навчання, самоосвіти або

професійної освіти. Рівень базової професійної підготовки – фундаментальна основа педагогічної майстерності. По своїй суті професійна підготовка магістра військово-соціального управління це процес передачі, самостійного вивчення і засвоєння системи педагогічних, психологічних, спеціальних, методичних знань, навичок та умінь на основі управління пізнавальної діяльності та самоконтролю магістрів військово-соціального управління.

Критичний аналіз психолого-педагогічної літератури з проблем професійної психолого-педагогічної освіти дозволив нам визначити поняття “психолого-педагогічна підготовка” як інтегрований процес формування професійних знань, умінь, навичок і застосування їх на практиці; і як результат – сформовані якості особистості, необхідні для здійснення професійної психолого-педагогічної діяльності військового фахівця.

Підготовку магістра військово-соціального управління слід розглядати як цілеспрямований творчий процес, що ґрунтується на наступних основних закономірностях:

зумовленість потребам соціально-економічного і культурного розвитку суспільства, стратегічними завданнями реформування освіти в Україні;

органічне входження в систему психолого-педагогічної підготовки магістра військово-соціального управління;

відповідність змісту і форм підготовки сучасному рівню розвитку психолого-педагогічної науки і педагогічної практики;

зумовленість специфікою та закономірностями творчого процесу формування творчої особистості;

залежність від особистісних якостей магістра військово-соціального управління і рівня його психолого-педагогічної діяльності.

Психолого-педагогічна підготовка майбутнього магістра військово-соціального управління відповідає загальновідомим принципам: наочності; системності; послідовності та цілісності; взаємодії загального, особливого, індивідуального у змісті та формах підготовки; доступності; науковості; єдності теорії та практики.

Психолого-педагогічна підготовка майбутнього магістра військово-соціального управління здійснюється через відповідну

педагогічну систему, яка будується на основі єдності загального, особливого та індивідуального. Як загальне вона є складовою професійної загальнопедагогічної підготовки магістра військово-соціального управління; як особливе – має свою специфіку, зумовлену особливостями й закономірностями навчально-виховного процесу і формування творчої особистості; як індивідуальне – відображає залежність підготовки від особистісних якостей магістра військово-соціального управління й рівня його психолого-педагогічної діяльності.

Під педагогічною системою (ПС) підготовки майбутнього магістра військово-соціального управління слід розуміти цілісну сукупність об’єктивно необхідних, взаємопов’язаних елементів, які реалізують мету та зміст психолого-педагогічної підготовки.

Основними елементами ПС в наступній послідовності [7, 9]: загальна мета психолого-педагогічної підготовки; зміст психолого-педагогічної підготовки; навчально-виховний процес; організаційні форми навчання; учасники військово-педагогічного процесу; навчальне середовище, у рамках якого здійснюється навчально-виховний процес; ефективність психолого-педагогічної підготовки; аналіз та корегування результатів психолого-педагогічної підготовки.

Формування готовності до психолого-педагогічної діяльності магістра військово-соціального управління є метою та результатом тривалого процесу психолого-педагогічної підготовки.

Одним із засобів досягнення ефективності в роботі з морально-психологічного забезпечення, вдосконалення управління цього процесу є органи по роботі з особовим складом, створені в ЗС України. Одне із завдань цих органів – зміцнення морально-психологічного стану і психологічної стійкості особового складу при виконанні завдань в будь-якій обстановці, зокрема, і нестандартній; взаємодія з органами державної влади в центрі і на місцях, соціальними інститутами, ЗМІ.

Можна відзначити комплексний характер морально-психологічного забезпечення й інтеграційний характер даного поняття, суть якого – в єдності, цілісності основних видів і способів

організованої дії на свідомість і психіку військовослужбовців при проведенні заходів, спрямованих на підтримку бойової і мобілізаційної готовності.

Досягнення високого рівня морально-психологічного забезпечення здійснюється за допомогою інформаційно-виховної, психологічної, військово-соціальної, соціально-культурної роботи, заходів з захисту військовослужбовців від інформаційно-психологічної, маніпулятивної дії супротивника.

Найважливішим етапом в досягненні високого рівня морально-психологічного забезпечення є психолого-педагогічна підготовка майбутніх магістрів військово-соціального управління у ВВНЗ.

Психолого-педагогічна підготовка – це відносно самостійний процес формування професійно компетентної особистості, оволодіння майбутнім магістром військово-соціального управління гуманітарною, педагогічною культурою, що позначається на готовності до педагогічної взаємодії, на ефективному управлінні педагогічним процесом.

Як засвідчує аналіз наукових джерел, така підготовка здійснюється на основі системи заходів організаційно-масового характеру, а також вдосконалення і самовиховання майбутніх магістрів військово-соціального управління.

Організація психолого-педагогічної підготовки у ВВНЗ і військових частинах має ряд особливостей, які виявляють такі моменти: наявність системи моніторингу виховної діяльності як окремого офіцера, так і педагогічного колективу; наявність програми психолого-педагогічної підготовки слухачів, спроектованій на основі адекватної моделі виховної діяльності; система заходів із стимулювання слухачів до підвищення рівня готовності до педагогічної діяльності, підвищення їх психолого-педагогічної компетентності; створення умов для активізації творчої активності слухачів із розробки і використання нових педагогічних технологій, оволодіння методиками психолого-педагогічної діагностики.

Вивчення досвіду викладання основ морально-психологічного забезпечення військ у ВВНЗ дозволяє виділити ряд недоліків цього процесу: фрагментарний підхід до добору змісту військово-спеціальних дисциплін, відсутність єдиної

науково-методичної бази їх викладання; невідповідність сучасним вимогам інформаційного забезпечення навчального процесу; недостатність взаємодії між курсами, кафедрами і керівництвом ВВНЗ; недостатність навчально-виховних заходів, їх безсистемність у формуванні мотивації майбутніх магістрів військово-соціального управління на виховну роботу з особовим складом.

Можна виокремити певні заходи з подолання вказаних недоліків: забезпечення міждисциплінарних зв'язків у процесі викладання військово-спеціальних дисциплін, спрямованих на реалізацію морально-психологічного забезпечення та психолого-педагогічну підготовку слухачів; науково обгрунтоване проектування цього процесу (розробка програмно-методичного забезпечення, перерозподіл навчального часу тощо); посилення практичної спрямованості військово-спеціальних дисциплін; вдосконалення матеріально-технічної бази.

Проектування процесу психолого-педагогічної підготовки передбачає, перш за все, осмислення її цілей і завдань, оскільки психологічна підготовка організовується і проводиться з метою досягнення військовослужбовцем, військовим колективом загалом здатності витримати високі нервово-психічні, психологічні і фізичні навантаження, формування стійких психологічних якостей, необхідних для виконання поставлених завдань за різних умов навчально-службової й бойової діяльності, а також здатності протистояти певним психотравмуючим й маніпулятивним чинникам.

Загалом, психологічна підготовка військовослужбовця – це комплекс заходів щодо формування у нього психологічної стійкості, емоційних і волевих якостей, необхідних для виконання бойового завдання, які дозволяють боротися із страхом, підвищити резистентність до фізичних і психологічних навантажень, виробити вміння діяти активно, ініціативно, творчо. Відтак, психологічна підготовка – це умова якісної і швидкої реалізації військовослужбовцем свого професійного потенціалу. Уміла і систематична підготовка слухачів значно підвищує їх психологічну стійкість, формує здатність приймати вірні й адекватні рішення в екстремальних ситуаціях.

Питання психології

У навчальній практиці можна виділити таку систему психологічної підготовки, яка диференціюється на загальну, спеціальну і цільову.

Загальна психологічна підготовка забезпечує формування психологічної готовності військовослужбовців діяти відповідно до вимог сучасного бою, а також психологічної стійкості до дії психотравмуючих чинників. У її основі лежить свідоме ставлення військовослужбовця до тих випробувань, з якими він стикається.

Спеціальна психологічна підготовка забезпечує психологічну готовність і стійкість військовослужбовця стосовно конкретних видів бойових дій з урахуванням особливостей виконуваних завдань, теоретичної і практичної підготовки в конкретних ситуаціях.

Психологічна готовність і стійкість включає наступні елементи: мотиваційний (спрямованість на виконання поставленого завдання); емоційний (упевненість, відчуття натхнення і задоволення поставленим завданням); вольовий (самовладання, самоконтроль, саморегуляція); пізнавальний (усвідомлення і розуміння поставленого завдання); інтелектуальний (розумова працездатність, тип мислення); операційний (володіння прийомами і способами військово-професійної діяльності).

Цільова психологічна підготовка спрямована на вироблення психологічної установки на виконання конкретного завдання військово-службової діяльності.

Таким чином, важливими завданнями психологічної підготовки у ВВНЗ є: формування військово-професійної спрямованості особистості майбутнього магістра військово-соціального управління; мотивування слухачів до активних дій в навчально-службовій діяльності; ознайомлення слухачів з характерними труднощами службової діяльності і специфікою їх впливу на психіку; ознайомлення слухачів із освітньо-кваліфікаційною характеристикою, що відображає особливості їх майбутньої професійної діяльності у контексті необхідних знань та вмінь; фізична підготовка, формування силової і швидкісної витривалості, здатності переносити тривалі фізичні навантаження; формування у слухачів навичок взаємодії і комунікації за

умов групової діяльності; навчання слухачів прийомам управління своїм психічним станом і способами впливу на подолання труднощів у складних службових ситуаціях, способам мобілізації додаткових психологічних можливостей для подолання цих труднощів та впливів маніпуляційного характеру.

Слід також зазначити, що важливою умовою досягнення ефективності підготовки слухачів до педагогічної діяльності є психологічне забезпечення освітнього процесу у ВВНЗ. Таке забезпечення здійснюється шляхом цілеспрямованого і планомірного використання психологічних знань в організації і управлінні процесом підготовки майбутніх магістрів військово-соціального управління.

Робота з психологічного забезпечення освітнього процесу включає наступні складові: типологізація особового складу за психологічними характеристиками; створення умов для особистісного і професійного розвитку (акмеологічний підхід); психологічна діагностика; науково-практичні психологічні дослідження.

Завдання з психологічного забезпечення умовно поділяються на дві великі, взаємопов'язані між собою групи: психологічне забезпечення навчально-службової діяльності і психологічне забезпечення виховання слухачів.

Психологічне забезпечення навчально-службової діяльності охоплює широке коло різнопланових завдань, починаючи від психологічного обґрунтування моделі фахівця, до вдосконалення дидактичних умінь і навичок науково-педагогічних працівників (НПП), їх мистецтва спілкуватися з слухачами. По відношенню до слухачів необхідно говорити про завдання з формування оптимального стилю навчально-службової діяльності, умінь і навичок самостійної роботи, розвитку пізнавальних інтересів. Особливе місце в цій групі займають психодіагностичні завдання контролю досягнень майбутніх магістрів військово-соціального управління.

Психологічне забезпечення виховного процесу передбачає вирішення завдань, зміст яких пов'язаний, перш за все, з проблемами психологічних чинників його ефективності. Розглядаючи ВВНЗ як педагогічну систему, що має свої завдання, зміст, структуру, відповідний контингент, організацію,

своєрідний арсенал засобів, форм і методів навчально-виховної роботи, слід враховувати психологічні чинники кожного з елементів цієї системи. Наприклад, у суб'єкта виховання – рівень і динаміку розвитку особистісних властивостей, у вихователів – їх професійні особливості.

До психологічних чинників педагогічної системи ВВНЗ можна віднести також стиль діяльності керівників і психологічний клімат у навчальному колективі.

Перспективна система психологічного забезпечення підготовки майбутніх магістрів військово-соціального управління передбачає активну участь психологів у вирішенні виникаючих в колективах психологічних проблем, які стосуються згуртованості, психологічної сумісності, лідерства, співвідношення офіційної і неофіційної структур колективу, стилю керівництва і ціннісно-орієнтаційної єдності.

Контроль за станом психічного здоров'я слухачів має здійснюватися психологами в тісній взаємодії з НПП.

Важливо, що для усвідомлення ролі особистісних чинників в ході освітнього процесу кожному педагогові слід знати соціальний досвід слухача, основні мотиви його навчально-службової діяльності, рівень загальної освіти, здібності до оволодіння конкретною спеціальністю, типологічні особливості.

Спеціальному психологічному вивченню підлягають слухачі, що відстають в навчанні, порушують військову дисципліну.

Психологічне забезпечення навчальної діяльності слухача (що передбачає усунення психологічних труднощів) дозволяє: оптимізувати процес навчальної діяльності за рахунок впровадження теорії поетапного формування розумових дій (навчально-тренувальних карт і завдань); розширити можливості засвоєння і запам'ятовування за рахунок включення в навчальну діяльність мимовільної пам'яті, особливо на початкових етапах засвоєння знань, умінь, навичок і актуалізації зорового аналізатора; забезпечити в процесі засвоєння знань включення всіх елементів психічної діяльності одночасно і паралельно; усунути розрив між процесом засвоєння знань і

практичним їх застосуванням; підняти рівень мотивації слухачів при засвоєнні військово-спеціальних дисциплін за рахунок одночасного його практичного застосування (контекстний підхід); забезпечити індивідуальний підхід до кожного слухача в процесі засвоєння знань і обмежити "фронтальний" підхід при їх викладанні; забезпечити реальний зворотний зв'язок всіх учасників навчального процесу на всіх етапах засвоєння знань (контроль за якістю засвоєння і корекцію навчальної діяльності).

Найважливішими складовими психологічного забезпечення є мотивація учіння (зокрема, моделювання ситуації успіху), робота з соціально-психологічної адаптації слухачів до умов навчання у ВВНЗ.

Ефективне навчання неможливе без створення відповідної мотивації, яка повинна мати як енергетичне, так і керуюче спрямування, яке реалізуються завдяки визначенню внутрішньої активності слухача в процесі навчання за рахунок ухвалення цілей і завдань діяльності як особистісно значущих для них.

Загалом, серед основних організаційно-психологічних умов ефективності професійної підготовки майбутніх магістрів військово-соціального управління. у контексті їх психолого-педагогічної підготовки можна виокремити врахування таких видів активності особового складу в навчально-службовій діяльності, як пізнавальний, емоційний, мотиваційний і вольовий у контексті застосування в педагогічній практиці різних підходів, прийомів і способів ефективного навчання слухачів (вдосконалення методик навчання), а також забезпечення завдання з соціально-психологічної адаптації слухачів до умов навчання у ВВНЗ.

Таким чином, проведений аналіз психолого-педагогічної підготовки свідчить про те, що тільки при комплексній реалізації психолого-педагогічної підготовки можна говорити про сформованість достатніх знань, умінь та навичок майбутніх магістрів військово-соціального управління, сформовані професійні уміння магістрів військово-соціального управління визначають рівень психолого-педагогічної підготовки.

Список літератури

1. Абдуллина О. А. *Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования* : [учебное пособие] / Абдуллина О. А. – М. : Просвещение, 1990. – 140 с.
2. Гладкова В.Н. *Акмеологические технологии формирования творческой личности профессионала* // Акмеология. – 2003. Методические и методологические проблемы / Кузьмина Н.В., Зимичев А.М. – Спб.: Санкт-Петербургская акмеологическая академия, 2003. – С. 100-105.
3. Козаков В. А. *Психолого-педагогічна підготовка фахівців у непедагогічних університетах* : [монографія] / В. А. Козаков, Д. І. Дзвінчук. – К. : ЗАТ “НІЧЛАВА”, 2003. – 140 с.
4. Макаревич О.П. *Психологічна підготовка особистості до поведінки в складних ситуаціях*: [навч.-метод. посіб.] / Олександр Платонович Макаревич. – К.: ВГІ НАОУ, 2002. – 112 с.
5. Пехота О. М. *Індивідуалізація професійно-педагогічної підготовки вчителя* : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія та методика професійної освіти” / О. М. Пехота. – К., 1997. – 52 с.
6. Сухомлинський В.А. *Изб. Соч. в 5-ти т.* – К.: Рад. Школа, 1979. – т. 1. – 686 с.
7. Хозяинов Г.И. *Педагогическое мастерство преподавателя. Метод. Пособие.* – М.: Высш. шк., 1988. – 168 с.
8. Хомич Л. О. *Система психолого-педагогічної підготовки вчителя початкових класів* : дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04 / Хомич Лідія Олексіївна. – К., 1998. – 443 с.
9. Хорев І.О. *Дидактика вищої військової школи: Навчальний посібник.* – К.: НАОУ, 2004. – 160 с

Stasyk V. V., doctor of psychological sciences, professor,

Oleinik L. V., candidate of pedagogical sciences, senior research scientist

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL PREPARATION OF FUTURE MILITARY AND SOCIAL MANAGEMENT MASTERS: PARTICULAR ORGANIZATIONS

This article reviews the process of psychological and pedagogical preparation of future military and social management masters.

The problem of organization of psychological and pedagogical training of military and social management masters the formation of professional abilities of future, military and social management masters of higher military educational establishments in the context of modern requirements to the military specialist are analyzed.

The characteristics of pedagogical system are given of future military and social management masters. In the articles analyses theoretical fittings for psychological and pedagogical preparations at higher military school. By basis psychological and pedagogical preparations certainly personality oriented technology of its lead through.

Key words: psychological- pedagogical preparation, pedagogical system, military and social management masters, higher military educational establishments.